

**TA'LIM TIZIMIDAGI MUAMMOLAR VA PEDAGOGIK JARAYONLAR
SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI**

Urinboyeva Dilrabo Olimjonovna

O'zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi

Akademik litseyi o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada uzluksiz ta'lim tizimidagi mavjud muammolar, ularning kelib chiqish sabablari hamda zamonaviy yondashuvlar asosida pedagogik jarayonlarning samaradorligini oshirish yo'llari tahlil qilinadi. Muallif ta'lim jarayonini optimallashtirishga xizmat qiluvchi innovatsion, integrativ va muvofiqlashtiruvchi strategiyalarni ilgari suradi.

Kalit so'zlar: uzluksiz ta'lim, pedagogik tizim, innovatsion yondashuv, samaradorlik, integratsiya.

Bugungi global ijtimoiy-iqtisodiy muhitda ta'lim tizimiga yuklatilayotgan vazifalar tobora murakkablashib bormoqda. Raqobatbardosh, intellektual salohiyatga ega va innovatsion fikrlashga qodir shaxsni tarbiyalashda mavjud ta'lim tizimi bir qator muammolarga duch kelmoqda. Ushbu muammolar chuqur tahlil qilinmasa, ta'limning sifati, samaradorligi va barqaror rivojlanishi jiddiy xavf ostida qolishi mumkin.

1. O'quv dasturlarining eskirganligi va zamonaviy talablarga mos emasligi. Ko'plab maktab va kollej darajasidagi o'quv dasturlari zamonaviy texnologik, iqtisodiy va ijtimoiy o'zgarishlarga moslashtirilmagan. Bu esa ta'lim oluvchilarda zamonaviy ko'nikma va malakalarning shakllanmasligiga olib keladi. Dasturlarning nazariyaga yon bosishi, amaliyotdan uzilganligi ta'limning hayot bilan integratsiyasini susaytiradi.

2. Pedagogik kadrlar salohiyati va malaka yetishmovchiligi. Ko'plab pedagoglar zamonaviy ta'lim texnologiyalarini qo'llashda, STEAM yondashuvi, differensial yondashuv, raqamli vositalardan foydalanishda qiynaladilar.

O'qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanish imkoniyatlari cheklangan bo'lishi bu muammoning ildizidir.

3. Innovatsion texnologiyalarni joriy etishdagi tizimsizlik. Raqamlashtirish va innovatsion texnologiyalar ta'limga joriy etilayotgan bo'lsa-da, ularning metodik, ilmiy-uslubiy asoslari yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Bu esa o'qituvchilarda texnologiyadan noto'g'ri foydalanish, ta'lim oluvchilarda esa chalg'ish, bilimni yuzaki egallash holatlarini keltirib chiqaradi.

4. Monitoring va baholash tizimining samarasizligi. Ta'lim jarayonining samaradorligini aniqlovchi asosiy vositalardan biri — monitoring tizimi. Afsuski, ko'plab muassasalarda ushbu tizim shakllanmagan yoki formallikka asoslangan. O'quvchilar bilimni baholashda an'anaviy test yoki reyting tizimlari subyektiv yondashuvga olib keladi, o'quvchi rivojlanishini kompleks o'lchamaydi.

5. Sub'yektlararo hamkorlikning sustligi. Ta'lim jarayonining asosiy sub'yektlari — o'qituvchi, o'quvchi va ota-onalar o'rtasida samarali aloqa yo'lga qo'yilmagan. Bu esa ta'lim oluvchining ijtimoiy-psixologik qo'llab-quvvatlanish darajasini pasaytiradi, motivatsiyani tushiradi. Ayniqsa, oilaviy tarbiya va maktabning bir-birini to'ldiruvchi emas, qarama-qarshi yo'nalishda ishlashi muammolarni yanada chuqurlashtiradi.

6. Ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasi va resurslar tanqisligi. Ayniqsa, qishloq hududlardagi maktablar, kollejlarda va hatto ayrim oliy o'quv yurtlarida o'quv qurollari, laboratoriyalar, axborot-kommunikatsiya vositalari yetishmovchiligi pedagogik jarayon sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bu holat o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini shakllantirish imkoniyatini keskin kamaytiradi.

7. Psixologik xizmatning sustligi. Ko'plab ta'lim muassasalarida psixologik xizmat formallikdan nariga o'tmaydi. Shaxsiy muammolar, ijtimoiy moslashuvda qiynalishlar, o'qishdagi stresslar o'z vaqtida aniqlanmaydi va bartaraf etilmaydi. Bu esa o'quvchilar o'zlashtirish darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

8. Ta'limda notekislik va ijtimoiy tengsizlik.

Shahar va qishloq o'rtasidagi ta'lim sifati farqi, nogironligi bo'lgan bolalarga ta'lim olish uchun yaratilgan imkoniyatlarning cheklanganligi, iqtisodiy ahvol bilan bog'liq ta'limga bo'lgan kirish imkoniyatidagi tafovutlar ijtimoiy adolatsizlikni kuchaytiradi. Bu esa uzoq muddatda jamiyatda ijtimoiy ziddiyatlar kuchayishiga olib kelishi mumkin.

Ta'lim tizimidagi muammolar ko'p omillardan iborat bo'lib, ularni yechish uchun yagona choralar yetarli emas. Muammolarni hal qilishda tizimli, kompleks va uzviy yondashuv, shuningdek, davlat siyosatining uzluksiz va izchil qo'llab-quvvatlovi talab etiladi. Eng muhimi — har bir ta'lim sub'yekti (o'qituvchi, boshqaruvchilar, ota-ona, jamiyat) o'z vazifasini chuqur anglab yetishi va mas'uliyat bilan yondashishi zarur.

Pedagogik jarayonni samarali tashkil etish uchun quyidagi yondashuvlar muhim hisoblanadi:

Strategik rejalashtirish va loyihalashtirish – har bir ta'lim bosqichida aniq maqsadlar asosida ta'lim jarayonini modellashtirish;

Innovatsion texnologiyalardan foydalanish – raqamli platformalar, interaktiv metodlar va STEAM yondashuvi asosida darslarni tashkil etish;

Sub'yektlar faoliyatini muvofiqlashtirish – o'qituvchi, o'quvchi va otanalar o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash;

Refleksiv va monitoring tizimini joriy etish – pedagogik jarayonlarni baholash, natijadorlik tahlilini yuritish;

Ijtimoiy-psixologik muhitni sog'lomlashtirish – o'quvchilar shaxsiy rivojlanishini rag'batlantiruvchi ijtimoiy-madaniy sharoitlarni yaratish.

Uzluksiz ta'lim tizimida pedagogik jarayonlar samaradorligiga quyidagi omillar bevosita ta'sir ko'rsatadi:

Maqsadga yo'naltirilganlik (strategik uyg'unlik) – belgilangan maqsadlar bilan ta'lim resurslari o'rtasidagi uyg'unlik;

Ijtimoiy-psixologik moslashuv – o'quvchilar va o'qituvchilarning ta'lim muhiti bilan psixologik uyg'unligi;

Ta'minot samaradorligi – ilmiy-uslubiy, texnik va metodik resurslarning yetarliligi;

Innovatsion salohiyat – yangi texnologiyalarni joriy etish, ularni real sharoitga moslashtira olish qobiliyati;

Tashkiliy-boshqaruv tizimi – pedagogik jarayonni rejalashtirish, monitoring qilish va tahlil asosida yo'naltirish.

XULOSA VA TAVSIYALAR

Ta'lim tizimining muvaffaqiyati pedagogik jarayonlarning samaradorligiga bog'liqdir. Shuning uchun ham, har bir bo'g'inda pedagogik jarayonlar uzviy va integrativ tarzda tashkil etilishi; Innovatsion texnologiyalar asosida o'qituvchilarning malakasi doimiy ravishda oshirib borilishi; Ta'lim menejmenti va boshqaruv texnologiyalari keng joriy etilishi; Sub'yektlararo hamkorlik mustahkamlanishi lozim.

Shuningdek, samaradorlikni oshirish uchun muntazam o'quv-seminarlar tashkil etish, o'quv-metodik mahsulotlar yaratish, ichki nazorat tizimini kuchaytirish tavsiya etiladi. Pedagogik jarayonni ilmiy asosda tashkil qilish va innovatsion yondashuvlar asosida takomillashtirish ta'lim sifatini oshirishning eng muhim omilidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ahlidinov, R. Sh., Nosirova, F. A., & Rajabova, M. R. (1996). Maktab boshqaruvida ichki nazorat. Toshkent: Sharq nashriyoti.
2. Yo'ldoshev, J. G'., & Usmonov, S. A. (2006). Ta'lim menejmenti. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi.
3. Karimov, I. A. (2008). Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat.
4. Fullan, M. (2007). The new meaning of educational change (4th ed.). New York: Teachers College Press.
5. Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., & Gardner, M. (2017). Effective teacher professional development. Palo Alto, CA: Learning Policy Institute.

6. Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (2016). Curriculum: Foundations, principles, and issues (7th ed.). Boston, MA: Pearson.
7. OECD. (2018). The future of education and skills: Education 2030. Retrieved from <https://www.oecd.org/education/2030-project/>
8. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Cambridge, MA: Harvard University Press.